

ветственности заказчика клинических испытаний перед третьими лицами», а именно часть, которая отображает права и обязанности сторон.

O. Mileyko, V. Miroshnichenko

COMMERCIAL CORRESPONDENCE TRANSLATION PECULARITIES

This article is devoted to the translation of commercial correspondence, which is labeled as one of the most important types of written translation. In this article the characteristic features and peculiarities are considered. A part from the insurance contract namely “Rights and Obligations of the Parties” was reviewed and thoroughly analyzed.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2009р.

УДК 378:37.033

*Бесараб Т.П., Павлюк М.М.,
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ США ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Постановка проблеми. Цивільне процесуальне право в сучасному суспільстві грає дуже важливу роль, особливо на стадії судового розгляду справ, оскільки саме на цьому етапі за участю всіх суб'єктів процесу в умовах змагальності і рівноправності сторін досліджуються і аналізуються фактичні обставини справи і виноситься судова ухвала. Переклад процесуальної термінології є дуже важкою та важливою справою, тому перекладач повинен бути обізнаним не тільки в лінгвістичній галузі, а й в юридичній сфері. Дана робота присвячена дослідженню юридичної термінології США та Великобританії.

Актуальність дослідження юридичної термінології цивільного процесуального права обумовлена, перш за все, необхідністю виявити її лінгвістичні закономірності. Це обумовлено зростаючою роллю юридичної термінології, яка є інструментом правового знання і правової комунікації в сучасному суспільстві. На сучасному етапі розвитку суспільства, в століття глобалізації, в століття інтеграції країн з різними правовими системами в світову спільно-

ту дуже важливе знання юридичної термінології, яка відображає правові поняття, у тому числі і поняття цивільного процесуального права. Внаслідок того, що питання, пов'язані з процесуальним правом, часто є загальними для багатьох країн і вирішуються на міжнародному рівні (Гаагська конвенція, Європейська конвенція, Нью-йоркська конвенція), у лінгвістів виникає проблема термінологічної номінації спеціальних понять даної галузі юридичних знань.

Аналіз досліджень та публікацій піднімали в своїх роботах А.С. Александров, Н.Д. Голєв, Б.Н. Головін, В.А. Татарінов, В.М. Лейчик, С.В. Шабардіна та інші.

Мета роботи: проаналізувати юридичну термінологію США та Великобританії.

Відповідно до поставленої теми були висунуті наступні задачі в роботі:

-розглянути права та обов'язки адвокатів Великобританії та США.

-розглянути актуальні питання сучасної юрислінгвістики.

-розглянути юридичну термінологію США та Великобританії.

Виклад основного матеріалу.

Коли мова йде про Великобританію, то відразу виникають асоціації з традиційністю та консервативністю цієї країни. Дійсно, багато інститутів мають вельми глибоке коріння і впродовж багатьох століть в них мало що змінилось. Проте, Великобританія залишається однією з провідних світових держав, що у свою чергу, неможливо було б без розвитку державних і соціальних інститутів. Інститут адвокатури в Англії має тривалу багатовікову історію. Британська адвокатура зазнала небагато змін на протязі майже половини століття.

Юристи Англії і Уельсу поділяються на дві основні групи – соліситерів(*solicitor*) і баристерів(*barrister*). Судові системи Північної Ірландії і Шотландії дещо різняться від Англії і Уельсу.

Більшість юристів у Великобританії – соліситери та баристери. В Англії і Уельсі налічується 68,7 тис. практикуючих соліситерів. Роль соліситерів полягає в наданні широкого спектру юридичних послуг населенню. До них звертаються за послугами, які в інших країнах зазвичай надають нотаріуси(*notary*), наприклад, операції з нерухомості, складання контрактів і вирішення питань спадкоємства(*inheritance*). Соліситери також займаються позовами про спричинення шкоди здоров'ю, виступають як консультанти по юридичним питанням, ведуть справи від імені своїх клієнтів в судах на кримінальних процесах. Важливою сферою діяльності соліситерів є сімейне право(*family law*) – вони часто виступають в ролі адвокатів при вирішенні питань

сім'ї і браку. Соліситери надають консультацію підприємствам з питань найму співробітників, складання контрактів, участі в конкурентній боротьбі.

Тривала робота з одним клієнтом дозволяє соліситеру давати рекомендації своєму клієнтові з питань, які не пов'язані з законом безпосередньо, зокрема з податкових та інших фінансових проблем. Наприклад, соліситер може організувати іпотеку (*mortgage*) (особливий вид кредиту) для купівлі будинку, дати пораду з приводу оподаткування у зв'язку з складанням заповіту (*testamentation*). Соліситери зазвичай обслуговують населення певної місцевості. Проте вони не прив'язані до якого-небудь певного суду і можуть вести свою діяльність на всій території Англії і Уельсу. Знаходячись в центрі місцевого ділового світу, соліситери мають хороші стосунки з банкірами, бухгалтерами і представниками інших професій. Це дозволяє їм стати експертами в різних галузях права. Особливо це характерно для великих міст, в яких соліситери обслуговують сферу бізнесу, спеціалізуючись на банківському корпоративному і торгівельному праві, будівництві, діяльності траст-компаній (*companies of trust*), законодавстві по охороні навколишнього середовища, страхуванні, податках, конкуренції, перевезеннях і третейських судах (*arbitration*).

Соліситери представляють своїх клієнтів і зобов'язані діяти в їх інтересах. Існують певні правила поведінки, яких повинні дотримуватися соліситори в своїй роботі: відмовитися від ведення справив разі виникнення конфлікту інтересів; забезпечувати конфіденційність інформації про клієнта (навіть адреса не може бути повідомлена іншій особі без згоди клієнта); зберігати гроші клієнтів на окремому рахунку; виконувати свої зобов'язання перед клієнтом. Виключенням з обов'язку є ситуація, коли такі дії суперечать обов'язку соліситера забезпечувати законність як «посадову особу Верховного суду» (*Officer of the Supreme Court*).

Велика кількість соліситерів (90%) ведуть приватну практику. В разі утворення партнерства, управління фірмою здійснюється декількома соліситерами-партнерами, які розподіляють прибуток між собою. 10% соліситерів працюють за наймом в місцевих і центральних установах, а також в торгових і промислових компаніях, що мають власні юридичні відділення, 1,58 тис. соліситерів постійно працюють в Королівській прокурорській службі (*Crow Prosecution Service*), яка виступає в ролі обвинувача від імені поліції в кримінальних процесах. Соліситери, що працюють за наймом, мають такий самий професійний статус, як соліситери, що займаються приватною практикою, на них поширюються ті самі правила, і вони є повністю незалежними юристами.

Баристери – юридичні консультанти, що пропонують спеціалізовані послуги адвокатів або радників в справах, пов'язаних з судовим розглядом. У Англії і Уельсі налічується 8 тис. практикуючих баристерів. Професійною організацією баристерів є Генеральна рада адвокатури (*General Council of the Bar*).

Баристери виступають як адвокати по більшості значних справ в англійських судах. Спеціалізація баристерів Англії і Уельсу на адвокатурі, консультаційних послугах і арбітражі (*arbitration*) відрізняє їх від соліситерів. Баристери проходять висококонкурентну професійну підготовку по веденню судових справ і судовому захисту на курсах за фахом баристера. Основний акцент в програмах навчання баристерів робиться на адвокатському мистецтві, судовій процедурі і правилах збору і представлення доказів, а також на умінні швидко ознайомитися з меморандумом у справі. Баристер повинен уміти доповнити професійне знання фахівця своєю інтерпретацією факту або букви закону, а також запропонувати нову точку зору або незаперечний аргумент, який раніше ігнорувався. Невелике число старших баристерів отримують звання королівського адвоката (*QC*) у визнанні їх професійної досконалості. Більшість суддів у минулому були баристерами.

Баристери належать до світової еліти експертів. Їх досвідом користуються зарубіжні юристи і інші фахівці, уряди, компанії і приватні клієнти у всьому світі. Баристери дають усні і письмові консультації з будь-якого питання англійського права або права ЄС, що виникає в будь-якій точці земної кулі. Багато баристерів виступають як адвокати на арбітражних розглядах по міжнародним і комерційним справам Лондонського міжнародного арбітражного суду і Міжнародної торгової палати (*International Chamber of Commerce*). Баристери виконують доручення з будь-якого питання права ЄС і готують справи на розгляд в Комісію, суди ЄС і Суд з прав людини. Окрім судів Англії і Уельсу і ЄС деяких крупних зарубіжних центрах міжнародної торгівлі (Сінгапур, Гонконг, Малайзія, Бруней, Бермудські острови, острови Кайман і Карибського басейну), правила місцевої юридичної практики передбачають можливість отримання баристерами права виступати в суді і на арбітражних розглядах, а також представляти справи. Рада адвокатури в таких випадках надає контактні адреси баристерів з правом слухання справи в цих юрисдикціях. Баристери також надають консультацію зарубіжним юристам по проблемах, з якими вони можуть зіткнутися під час процесу в цих судах.

Практикуючі баристери незалежні і самостійні в своїй діяльності. Декілька баристерів можуть розташовуватися в одному офісі, який найчастіше знаходиться в безпосередній близькості від основних судів. Об'єднання таких офісів в одній будівлі називається адвокатською конторою. У роботі контор

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

важливу роль грає клерк(*clerk*) баристерів. Клерки не є секретарями або помічниками – вони управляють об'ємом роботи, розподіляють справи і домовляються про оплату. Початковий контакт з баристерами зазвичай відбувається через клерків.

До недавнього часу баристери володіли монополією на виступ в якості адвоката в судах вищої ланки. Зараз ця монополія скасована, і соліситери отримали право виступати як адвокати у судах нижчої, так і вищої ланки. Баристери не мають прямого контакту з клієнтом. Якщо справа розглядається в англійських судах, баристер призначається через соліситера, який вибирає баристера, найбільш відповідного для потреб клієнта. Проте якщо судовий розгляд ведеться за межами Англії і Уельсу, баристери отримують матеріали для ведення справи безпосередньо від закордонних юристів або самих клієнтів. Інколи соліситери звертаються за консультацією до баристера навіть у тому випадку, коли не відбувається слухання справи в суді, якщо потрібні знання і досвід баристера для вирішення відповідного питання.

Складна правова система США, традиційно висока роль правового регулювання життя американського суспільства зумовлюють особливе місце професії адвоката в порівнянні з іншими професійними групами. Юристи займають багато ключових постів в економіці і державно-політичному механізмі США. У США працює близько 60% від загального числа юристів всього світу.

Більше половини адвокатів у США працює поодиноці або разом з двома-трьома адвокатами. Проте основною за значимістю для американського адвокатського співтовариства формою адвокатської діяльності є великі (більше п'ятдесяти адвокатів) адвокатські фірми. Такі фірми, як правило, не займаються кримінальними справами і вважають за краще вести справи забезпечених клієнтів, переважно корпорацій. Господарями таких фірм є партнери. Партнер — адвокат, що має обширну практику, а як наслідок — високий прибуток і право на частину прибутку адвокатської фірми, друга група адвокатів — асоціатори, як правило, молоді адвокати, що мають невелику власну клієнтуру або що не мають такої взагалі. Асоціатор отримує платню від фірми.

У подібних фірмах встановлюється асоціаторський стаж (8 років), за який асоціатор повинен завести власну клієнтуру і стати економічно вигідним фірмі; після зазначеного терміну, асоціатор або стає партнером, або, якщо він не виконав вказаної умови, йому буде запропоновано піти з фірми.

Частина адвокатів працює у відомствах “публічних захисників” — організаціях, що перебувають на державному бюджеті штату і обслуговують обвинувачених з числа незаможних громадян на безкоштовній основі.

Також є така форма адвокатської діяльності, як адвокатські контори, що захищають інтереси суспільства. Вони не ведуть справи окремих клієнтів, а виступають проти держави або корпорацій з позовами, пов'язаними з охороною прав і інтересів крупних категорій громадян (споживачів, політичних активістів, виборців, платників податків) або з охороною природи і охороною здоров'я населення (наприклад, позови проти підприємств, що забруднюють довкілля, або проти будівництва атомних електростанцій).

Багато адвокатів працюють в юридичних службах громадських організацій, що орієнтуються переважно на судово-правові способи реалізації своїх завдань. Найбільш відомі організації такого роду — Американський союз захисту цивільних свобод, Центр охорони конституційних прав громадян, Національний союз боротьби з расовими і політичними репресіями.

Тому розвиток стосунків між країнами в області права вимагає від юристів не лише знання іноземної мови, але і уміння перекладати з однієї мови на іншу письмових і усних текстів юридичного характеру. І на допомогу їм приходять така область мовознавства як юрислінгвістика.

Юридична лінгвістика (*law linguistics*) або юрислінгвістика – це досить нова область мовознавства. Вона лежить на стику мови і права і тим самим носить міждисциплінарний характер. Хоча не можна не відзначити, що питаннями взаємозв'язку мови і права займаються вже давно і юристи, і лінгвісти. Юристи Древнього Риму, сформулювавши положення про те, що «право може і повинно бути визначеним», відобразили в ньому те завдання, яке і покликане вирішувати юрислінгвістика, а саме, зробити юридичний текст точним за своїм змістом і одночасно зрозумілим. Юрислінгвістика покликана вирішувати найрізноманітніші проблеми лінгвоправового простору, як, наприклад, лінгвістична експертиза юридичних документів, створення рекомендацій по розробці текстів законів і інших нормативно-правових актів, теоретичні і практичні дослідження в області юридичного перекладу, криміналістичні дослідження у визначенні мовної стратегії і багато інших. Перші дослідження мови права на матеріалі мови почалися ще в минулому столітті, проте спочатку мова законодавства досліджувалася в першу чергу лише з точки зору його особливого функціонального стилю, спеціально призначеного для викладу і подальшого вживання правових норм. В рамках теорії функціонального стилю були розроблені загальні правила, що стосу-

ються створення нормативно-правового тексту, а саме правила про порядок слів в нормативному вислові, про синтаксичну глибину пропозиції, про кількість визначень після визначуваного слова, про синтаксичну структуру пропозиції правової норми і тому подібне. Ці правила в даний час носять вже не лише рекомендаційний характер, але і є основою для лінгвістичної експертизи нормативних актів(*statutory act*).

Останнім часом звучать вимоги розширити теоретичні основи лінгвістичної експертизи законопроектів(*draft law*): застосовувати не лише логічні і нормативно-стилістичні критерії оцінки тексту, але і положення загального мовознавства про референцію(*reference*) (співвідношення мовного знаку з немовною дійсністю), а також використовувати дані психолінгвістики і теорії комунікації про закономірності смислового сприйняття текстів. На сучасному етапі, лінгвістичні дослідження в області права концентруються на проблемі створення досить високих лінгвістичних стандартів у сфері мови законодавства з метою створення зрозумілого тексту закону. Великий вклад в підтримку і розвиток юрислінгвістики вносить Н. Д. Голєв, під чиєю редакцією вже вийшли три збірки наукових праць, присвячених проблемам існування мови в її юридичному бутті. Дослідження мови права проводяться і на матеріалі англійської мови.

Основним предметом дослідження американських і англійських юристів і лінгвістів є мова і стиль юридичних документів з точки зору не фахівців в області права. Центральними темами є лінгвістичні експертизи в судовому процесі, проблеми комунікації на стадії допиту в поліції, де часто використовуються протилежні комунікативні стратегії, роль юридичного перекладача на судовій і досудовій стадіях процесу, проблеми розуміння мови суддів та інше. Особливу увагу англійська і американська юрислінгвістика приділяє ролі перекладача в юридичних справах, оскільки перекладач є мостом не лише для двох мов і культур, але і для двох соціальних сфер. Проблему адекватності і еквівалентності юридичного перекладу піднімають перекладачі, а також викладачі, що цікавляться лінгводидактичними аспектами мови права як мови для спеціальних цілей. В результаті відсутності спеціальних знань у перекладача, як лінгвістичних, так і правових, виділяється цілий ряд прикладів так званого перекладацького браку, а саме: упущення важливої інформації, підміна термінів і офіційно-ділової лексики загальноповживаними словами, заміна списку слів одним узагальнювальним терміном, буквальний і вільний переклад, зловживання транскрипцією слів, що вже мають еквіваленти в мові перекладу, порушення мовних табу внаслідок незнання евфемізмів(*euphemism*). У 2002 році з'явилася збірка *Language in the Legal Process*, що

складається із статей американських і англійських юристів, лінгвістів, суддів і судових перекладачів. Ця збірка наочно показує сучасний стан і перспективи розвитку американської і англійської юрислінгвістики. Українська та російська юрислінгвістика в даний час сконцентрована на проблемі лінгвістичної експертизи. У зв'язку з цим, існують цікаві дослідження про використання компонентів юридичної експертизи, а саме використання комунікативного або функціонально-діяльний підхід. На прикладі провокаційних листівок, що фігурують як доказ по одій із справ про розпалювання міжнаціональної неприязні (*hostility*), можна виділити комунікативну мету і комунікативну перспективу, що дозволяє виявити провокаційну комунікативну стратегію, тобто декларовані в тексті цілі і завдання виявляються далеко не першочерговими в смисловій програмі повідомленнями. У зв'язку з цим особливу важливість комунікативний підхід в лінгвістичній експертизі представляє для криміналістики, де для аналізу важливі «не лише сам текст як об'єктивна лінгвістична данність, але і його комунікативні характеристики: автор і читач, що "стоять за текстом", комунікативна тактика і стратегія, мета і перспектива тексту, особливості мовної ситуації».

У коло проблем юрислінгвістики входить і проблема процесу інтерпретації тексту закону. У зв'язку з цим слід розрізняти юридичну і законодавчу техніку. Цим питанням займаються Баранів С. М., Александров А. С., Голев Н. Д. в рамках досліджень про співвідношення риторики і права. Юридична техніка лежить в основі мистецтва прочитання тексту закону. Законодавча ж техніка – це техніка листа закону. Ще одна цікава тема в сучасній юрислінгвістиці – питання про правову комунікацію в законотворчості. Н. А. Любімов, застосовуючи основні положення загальної теорії комунікації, розробленої американським лінгвістом Д. Шеноном, яка надалі отримала своє віддзеркалення в працях Р. Якобсона, виводить поняття правової комунікації стосовно сфери суспільного життя. Правова комунікація – це процес що проходить в правовій сфері суспільного життя для передачі правової інформації від правотворчого органу до правозастосувача.

Юрислінгвістика – відносно молодий розділ лінгвістичної науки, який зараз переживає період активного розвитку, але останнім часом більшість досліджень мови права поступово змінили акценти – на перший план вже виходять не просто формальні дослідження спеціальної мови з точки зору його термінологічного складу або синтаксичної структури, а мовні дослідження змінилися міждисциплінарними дослідженнями. Мова права досліджується як соціальний феномен, не випадково, у зв'язку з цим з'являються соціолінг-

вістичні дослідження проблем розуміння юридичної мови не фахівцями. Проблеми, якими займається юрислінгвістика, багатогранні і непрості. Одні з них вимагають одночасно юридичної і лінгвістичної компетенції, для вирішення інших, необхідні глибоке теоретичне осмислення і практична розробка. Проте, можна зробити висновок, що стан юридичної лінгвістики як науки знаходиться на стадії активних наукових досліджень мови права у всьому світі.

При перекладі юридичних текстів не слід забувати про те, що кожна країна має свою юридичну систему, відповідну юридичну термінологію та свої реалії. Так, наприклад: місто-графство в Англії – *County of city (of town)*, *county* – *графство*, а місто – *округ* в США – *a metropolitan town*; *county* – *округ*, *court of error* – *апеляційний суд* (в деяких штатах США).

Переклад термінів *indemnity*, *to indemnify*, *guarantee*, *warranty* нерідко викликає труднощі в перекладі через їх велику контекстуальність. Перекладаються ці терміни просто як «компенсація збитку». Але не завжди. У цьому і полягає важкість. Сама концепція *indemnity* в англійському праві набагато ширше простої «компенсації», і зрозуміти, що саме автор правового тексту мав на увазі в конкретному випадку, можна якщо розумієш всю ту теорію права, яка лежить в основі цієї концепції. Отже, *indemnity* дійсно перекладається на українську мову як «компенсація шкоди/збитку». Проте, сама по собі ця концепція як така, в англійському праві набагато ширше і складніше. Мова йде про застереження *indemnee* (тобто тієї сторони, на користь якої *indemnor*’ом дається дана гарантія) від всіх можливих, умовно кажучи, «неприємностей» у зв'язку з діями, що робляться нею (*indemnee*).

Для того, щоб захистити від відповідальності, *indemnor* повинен заступитися за *indemnee*, наприклад, поклопотатись за нього, подавши від власного імені до суду позов (на користь *indemnee*), написавши в його інтересах офіційний лист або подати клопотання в юрисдикційні органи (будь то в Антимонопольний комітет, в Прокуратуру, або в поліцію), виступивши на його стороні в ході судового процесу як третя сторона (без заяви власних вимог), як свідок в його користь. І якщо нічого подібного робити не треба буде, а досить буде за домовленістю сторін просто виплатити *indemnee* якусь грошову суму для компенсації понесеної ним шкоди/збитку – ось тільки тоді лише в цьому вузькому, всього лише одному з десятків інших можливих випадків, і можна буде власне перекласти англійський термін *indemnity* на українську як «(гарантія) компенсація збитку». Но оскільки це – випадковий збіг, лише один з безліч можливих правових сценаріїв – то перекладач немає права, щоб не вводити клієнта в оману, використовувати цей простий термін «компенса-

ція збитку» на всі випадки життя. Перекладається цей термін зазвичай як «положення/норма/заява про звільнення (контрагента) від відповідальності / гарантія від виникнення (у контрагента) матеріальної відповідальності / і про прийняття на себе наслідків дій контрагента / про гарантію компенсації виникнення шкоди/збитку».

Формулюється ця норма (*“Indemnity Clause”*) англійською зазвичай такими словами: *Indemnitor/ Principal shall indemnify and hold/save (Indemnee / Agent) harmless against any claims.* – гарантує і захищає від настання шкоди і пред'явлення претензій та інших вимог.

Йдеться про заздальгить передбачений договором «захист» (а це поняття – ширше, ніж просто «звільнення» і тим більше «компенсація») сторони (контрагента по даній операції) від (матеріальної, не лише) відповідальності, а у вузькому діапазоні випадків – про гарантію відшкодування їй шкоди / гарантій від настання/спричинення (їй) шкоди.

Розглянемо уривок визначення: *One party undertakes to indemnify the other party upon the occurrence of an anticipated loss whereby the entire loss is shifted from the tortfeasor (особа, фактично, безпосередньо винна у виникненні шкоди/збитку / у пред'явленні третіми особами претензій) who is only technically or passively at fault, to another person who is primarily or actively responsible. Loss* тут розуміється не просто матеріальна «втрата», але і будь-яка інша. Ще з визначення: *To indemnify means to save harmless («захистити від відповідальності»), «забезпечити ненастання шкоди»), to restore the victim of a loss (компенсувати заподіяній стороні, що потерпіла, шкоди/збитку), by payment, repair or replacement.*

Також неоднозначні і непрості для перекладу терміни є *правосуб'єктність, правоздатність, дієздатність*. Вся проблема в неспівпаданні правових реалій і доктрин. Ці терміни вельми характерні для української науки цивілістики, і при цьому загалом і в цілому мало характерні для країн спільного права («англо-саксонських юрисдикцій»). Що і породжує труднощі в перекладі. В нашій правовій доктрині під *правосуб'єктністю* розуміється здатність особи (фізичної або юридичної) виступати як суб'єкт права, тобто переймати на себе права і виконувати цивільно-правові обов'язки, виступати в суді і тому подібне. Наприклад, тварини правосуб'єктністю не володіють. Об'єктом правовідношення вони виступати можуть, а суб'єктом – ні. Виступає *правосуб'єктність* зазвичай у вигляді правоздатності (якій, наприклад, всі володіють спочатку, за визначенням, з моменту народження, і не можуть бути її позбавлені, а юридичні особи – з моменту державної реєстрації).

Дієздатність (на відміну від правоздатності) може бути і обмежена, і навіть «відмінена» повністю (фізична особа може бути визнана повністю або частково недієздатною). В англійському праві такої градації не проводиться. Це для кваліфікованого перекладача особливих труднощів не викликає. Проблема не виникає до тих пір, поки в українському оригіналі не зустрінуться всі ці три слова підряд. Як же обходяться з цим англо-саксонські юристи? Наявність в особі правосуб'єктності зазвичай описується терміном *legal personality*. Говорять вони і про *ability / capacity to act*, а також про *competence/competency*. Наприклад, наша «договірна дієздатність» (або інколи просто «договороздатність») часто передається англійським оборотом *contractual capacity*. Наші концепції праводієздатності, здатності виступати в суді як позивач (і відповідач), кримінально-правовій дієздатності і тому подібне у них передаються такими оборотами, як *capacity to act / to sue /to contract /to commit crime*. Наше «дієздатний» в деяких контекстах цілком адекватно може бути перекладено на англійську мову як *(legally) able / capable / competent*. А «позбавлений дієздатності» – приблизно (не завжди) як *Incapacitated / disabled*. Наші юридичні перекладачі інколи рекомендують перекладати «правоздатність» як *passive capacity*, а «дієздатність» – як *active capacity*.

Правоздатність цілком передається також по контексту і термінами *ability / capacity act/to contract*, інколи навіть *legal*, а в деяких випадках – і як *capacity of corporations* (коли мова – про правоздатність юридичних осіб). Міжнародно-правовий термін «міжнародна правосуб'єктність» як *International personality*.

Якщо особа правоздатна, то про неї часто можуть сказати *(is) personable*, а дієздатна – *(is) competent*. Психічна дієздатність – зазвичай просто *mental capacity*. *No child under the age of seven has criminal capacity* – немає кримінальної правоздатності, тобто «не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності».

Також перекладач повинен розуміти відмінність двох термінів: *discharge* і *release*. Які мають часом два і навіть більше значень. Термін *(to) discharge* в англійському праві означає як би одночасно і «виконання», і «припинення» зобов'язань. Для того, щоб зрозуміти, як таке взагалі можливо, треба пам'ятати, що як в нашому, так і в англо-саксонському праві є декілька способів припинення зобов'язань. Найочевидніше – виконання. Повернув борг, і боргового зобов'язання більш немає. Друге – був борг, але вже домо-вилися, що тепер розглядуватимемо його як вклад в статутний капітал. Або, наприклад, як займ. Третє – звільнення сторони від зобов'язання (приклад –

прощення боргу). Це може зробити лише контрагент. І більше ніхто. Четверте – припинення однієї з сторін зобов'язання – наприклад, боржник – фізична особа померла, не залишивши ні майна, ні спадкоємців, тому зобов'язання припиняються.

Отже і в англійському праві – припинити зобов'язання (*to extinguish an obligation*) можна наступними способами: *Rescission* – розірвання договору по взаємній згоді сторін, *Composition* – укладення договору, *Release* – звільнення від зобов'язань протилежною стороною.

Розглянемо терміни *process*, *service of process*, *agent for the service of process*. *Process* – це процесуальні документи. *Service of process* – вручення процесуальних документів. *Has the party been duly served?* – чи була сторона належним чином повідомлена / чи було їй своєчасно і належним чином вручено повідомлення? *This notification has not been served on that party* – сторона не отримала цього повідомлення / воно їй не було вручено. *Agent for service of process* – агент/представник для вручення процесуальних документів. Наприклад, скажімо, *A* – англійський банк, а *B* – іноземний позичальник. *A* дає *B* кредит, але не хоче використовувати іноземну пошту, правову систему і тому подібне – бо нічого в них не розуміє. *A* вимагає за умовами договору кредит, щоб *B* призначив на території Англії агента/представника для вручення йому банком процесуальних документів. Зазвичай призначають або адвоката, або для цього є навіть спеціалізовані фірми.

Проблема полягає в тому, що, якщо взяти як приклад судочинство, то суд в більшості випадків навіть не почне притягувати відповідача до відповідальності, навіть не призначить справу до слухання, поки суду не буде пред'явлено (англійською часто говорять «*until the court is satisfied that...*» – «поки суд не переконається...»), або поки позивач не "завірить" суд, що відповідач отримав повідомлення про вручення йому позову. Зокрема, одне з перших питань, що розглядається судом/суддею на попередньому (організаційному) слуханні/засіданні (*preliminary hearing*), це – чи був відповідач належним чином повідомлений про пред'явлення йому (позовних і інших) претензій. Якщо не був, то перше засідання по *суті спору/справи* (*substantive hearing, hearing on the merits*) переноситься на термін після вручення йому повідомлення.

Призначення такого агента дозволяє цю проблему якщо не повністю вирішити, то хоч би спростити (*mitigate*). І тоді – якщо банк послав повідомлення цьому агенту сторони *B* – і навіть якщо сам *B* його потім і не отримав фізично – все одно вважатиметься, що *B* був банком "належним чи-

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ном повідомлений". Тобто, раз призначивши агента, *Б* вже ніколи не зможе сказати що його не повідомляли.

Матеріальне право та процесуальне право. Ще одне джерело непорозуміння для перекладачів. Термін *матеріальне право* – це право в доктрині протиставляється *процесуальному праву*. І англійською мовою перекладається як *Substantive law*. Розглянемо визначення – *Substantive law creates, defines, or regulates the rights and duties of parties, as opposed to adjective, procedural or remedial law* («норми процесуального права»), *which prescribes methods of enforcing the rights or obtaining redress for their invasion* («способи захисту порушених прав (і інтересів, що охороняються законом)) *осіб/ the method of enforcing or maintaining rights* (способи примусового забезпечення дотримання і виконання/реалізації прав).

На відміну від матеріального права, *Adjective law* (процесуальне право) *is the aggregate of rules of procedure* (це сукупність процесуальних норм) *or practice, the law according to which the substantive law is administered* (відповідно до яких реалізуються норми//здійснюється виконання норм матеріального права).

Переклад терміна *Рішення*. Слово це полісемічне, і може перекладатися багатьма різними способами. Розглянемо деякі, що найчастіше зустрічаються загалом і у політичному перекладі.

Почнемо з вирішень судових і квазісудових інстанцій. «*Судове рішення*» в найзагальнішому сенсі – просто *court/judicial decision*. Інколи і *judgment*, але проблема полягає в тому, що *judgment* часто має в англійському праві і мові забарвлення «*вирок*» (у кримінальній справі).

Вирок може також перекладатися і як *sentence*, а передування йому в судовому процесі з присяжними, вирішення присяжних буде *jury's verdict*, після якого суддя і визнає підсудного винним – це називається *conviction* (e.g., he was convicted of 3 counts of fraud, assault and battery and manslaughter...), а потім засуджує його – це вже *sentencing*, або *handing down the sentence*.

Проблема ж виникає тоді, коли нам потрібно перекласти на англійську мову декілька різних по нашому праву видів *рішень*, на різних етапах судочинства тих, що виносяться або повним судовим складом, або тільки суддею. Річ у тому, що в англійському праві ця класифікація не збігається з нашою. У нашому праві суд виносить, зокрема, такі ухвали, як «*постанови і накази*». Як же їх перекласти, якщо вони, скажімо, в одній фразі стоять всі разом, через кому?

Наказ – court order, а якщо наказ про заборону на щось, то injunction (юридичне визначення цього англійського терміну: order is a direction of a court not included in the judgment determining some point or directing some step in the proceedings, але це згідно з англійським правом, з нашим може і не збігатися). Постанова – resolution, або order.

Складність перекладу американських реалій для перекладача полягає в тому, що на відміну від Англії, в США система як державного, так і, відповідно, судового устрою не унітарна, а федеральна. Наприклад в США паралельно співіснують як федеральні суди – *federal courts*, так і суди окремих штатів – *state courts*. Сфера компетенції, підсудність і підвідомчість справ у них різна. Відповідно, в США на федеральному рівні найменування – не ті, які застосовуються на рівні штатів (тобто, формально лексично кажучи, слово може бути вжите те ж саме, але при цьому смислове його наповнення і, відповідно, переклад – будуть зовсім іншими), і до того ж на самому "штатському" рівні відмінності в термінології теж вельми відчутні.

На федеральному рівні в США є Верховний Суд США – *The US Supreme Court*. Він – один на всю країну і розташований в столиці, м. Вашингтоні, на Меріленд Авеню. Це – суд останньої, вищої, третьої інстанції по більшості справ федеральної підсудності і по багатьом штатським справам.

На рівні ж штатів – картина інша. Там спостерігається певна різниця. В окремих штатах США *Supreme Court* – це апеляційний суд (тобто суд другої інстанції у справах "штатної підсудності"), тобто в цих штатах *The Supreme court – is an appellate court existing in most of the states*. У багатьох штатах США – це по суті справи власне Верховний суд штату і є. *In some states, it is the highest appellate court, or the court of last resort*. Але, в деяких штатах – і перш за все в Нью-Йорку *Supreme Court* (формально лексичне слово те ж саме, але смислове наповнення слова – інше) – це не більше ніж суд першої інстанції, тобто нижчий суд (*the court of general original jurisdiction – суд загальної юрисдикції першої інстанції*), який іноді, по деяких справах таки має повноваження розглядати справи в порядку апеляції/касації (по другій інстанції – *it has some appellate jurisdiction, but is NOT the court of last resort*), але в цілому це самий нижчий суд. Ще в інших штатах зустрічаються і такі найменування, як, наприклад, в штатах Мен і Массачусетс – *Supreme Judicial Court* – Вища судова палата.

Confidentially, on a confidential basis, in confidence, without prejudice – повідомлено / доведено в конфіденційному порядку. Вельми складні для перекладу поняття – внаслідок їх полісемічності і багатозначності. Іноді такі фрази, як наприклад, щось було повідомлено / доведено в конфіденційному

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

порядку, перекладаються на англійську мову просто як *confidentially, on a confidential basis, on condition that it will not be divulged/made public* або, ще краще – *in confidence*.

В інших контекстах (наприклад, коли мова йде про відносини між трас-товим агентом і його клієнтом) – *Fiduciary (relations/relationship)*. Іноді – просто як *relations of trust*. Є і ще один термін, який в певних контекстах можна перекладати українською мовою як *повідомлений в конфіденційному порядку* – це англійський правовий оборот "*Without prejudice*". Означає цей оборот наступне: в ході попередніх контактів, обговорень і переговорів, передуючого висновку між сторонами формального договору, вони нерідко доводять один до одного інформацію, яка не тільки згодом не підлягає публічному розголошуванню, але й не повинна згодом, у разі виникнення між сторонами суперечки, навіть прийматися до уваги/враховуватися при тлумаченні укладеного ними договору.

Якась інформація була доведена/надана в *конфіденційному порядку* (і тому є захищеною законом – іноді може перекладатись також і як "*privileged (communication)*" – правда, це відноситься тільки до відносин адвокат-клієнт, повірений-довіритель, лікар-пацієнт. І правовий статус такої захищеної інформації зазвичай прописаний в законі. Наприклад, за загальним правилом, ні адвоката, ні лікаря відносно тієї інформації, що стала їм відомою, при виконанні ними своїх професійних обов'язків, ні в ході попереднього слідства, ні на суді як свідків допитати не можна. Перекладачеві важливо (і для перекладу – достатньо) лише знати, що ця інформація – не просто конфіденційна, вона – є особливо захищеною законом. По правовому статусу вона – *privileged*, тобто не підлягає розкриттю / розголошуванню крім випадків, які передбачені законом.

To win, the winning, to prevail – виграти справу. *To lose a case, the losing party, to fail* – програти справу. Теж є багато способів передачі цих значень. Найочевидніші з них – просто *to win / lose a case*. Але є й точніші: *to prevail / fail*. Наприклад, сторона, що виграла справу, – *the prevailing party*, або *the successful party / the party which succeeds*. *After an appeal has failed / after (that party) prevailed (on appeal)*. Після того, як апеляція програна/виграна/сторона перемогла (в апеляційній інстанції).

When courts award costs (приймають/виносять рішення про те, яка сторона несе юридичні та судові витрати) they take into account which party has succeeded / failed. An unsuccessful appellant will usually bear the entire cost (in the appellate court). Є й більш удосконалені варіанти, але вживати їх є сенс тільки за наявності конкретних (контекстуальних) до того свідчень: (the

party) was successful in prosecuting / defending an action, suit or proceeding (whether criminal, civil or investigative) was successful in the defense / prosecution of a claim (issue or matter therein) has successfully asserted a claim against – буквально, виграла позов/справу(проти...). Важлива примітка: дієслово to prosecute (особливо якщо воно вжито у поєднанні з action, suit або claim) – далеко не завжди позначає функцію звинувачення або державного обвинувача (прокурора) і далеко не завжди вказує навіть на наявність такого. Тут to prosecute (= assert) a claim / action / suit / proceeding – просто вести справи в суді (як позивач).

Висновки та перспективи досліджень. При перекладі юридичних текстів не слід забувати про те, що кожна країна має свою юридичну систему, відповідну юридичну термінологію та свої реалії. Так, наприклад: містографство в Англії – *County of city (of town), county* – графство, а місто – округ в США – *a metropolitan town; county* – округ, *court of error* – апеляційний суд (в деяких штатах США). При перекладі юридичних текстів слід пам'ятати, що багато звичайних слів в юридичних текстах можуть мати термінологічне значення і для того, щоб уникнути інтерференції, потрібно користуватися відповідними словниками та довідниками.

Список літератури: 1.Татаринов В. А. Теория терминоведения (в 3-х томах). Т. 1. Теория термина: история и современное состояние. – М.: Московский Лицей, 1996. – 311 с. 2.Е.В. Щепотина. -Язык, коммуникация и социальная среда. Вып.2. Воронеж: ВГТУ, 2002. С.109-116. 3.Federal Court Interpreters Manual:Policies and Procedures. Administrative Office of the United States Courts, 1990; William E. Hewitt, Court Interpretation: Model Guides for Policy and Practice in the State Courts. Williamsburg, VA: National Center for State Courts, 1995. 4.Roseann D. Gonzalez, Victoria F. Vasquez, and Holly Mikkelson, Fundamentals of Court Interpretation: Theory, Policy and Practice (Durham, NC: Carolina Academic Press, 1991), pp. 475-76. 5. Rules of Ethics for Spoken Foreign Language Interpreters in Tennessee Courts. СМ. <http://www.tsc.state.tn.us/geninfo/>

Т.П. Бесараб, М.М. Павлюк

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ США
ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ**

В даній статті розглядається юридична термінологія США та Великобританії. Також описуються права та обов'язки адвокатів цих країн і розглядаються питання сучасної юрислінгвістики.

Т.П. Бесараб, М.М. Павлюк

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ЮРИДИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ США И ВЕЛИКОБРИТАНИИ

В данной статье рассматривается юридическая терминология США и Великобритании. Также описываются права и обязанности адвокатов этих стран и рассматриваются вопросы современной юрислингвистики.

T. Besarab, M. Pavliuk

LAW-TERMS TRANSLATION OF THE USA AND GREAT BRITAIN

Terms of law which are used in judicial system of the USA and Great Britain are considered in this article. The obligations of counsels and attorneys and questions of modern law linguistic are also described.

Стаття надійшла до редакції 7.10.2009р.

УДК 159

*Курявська О.М.,
м. Харків, Україна*

МОТИВАЦІЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Актуальність. Однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності стало поширення агресії та насильства у суспільстві. Ця проблема є актуальною і для психологічної науки. Стан анемії, який є характерним для українського суспільства і обумовлений кризою політичного і економічного життя суспільства, руйнуванням старої системи цінностей, знайшов свій прояв у широко розповсюдженому почутті байдужості, яке часто переростає в нелюдськість і жорстокість, зниження рівня моральної свідомості. Як наслідок цього, в суспільстві все найчастіше використовуються агресивні моделі